

Ainekirjoituksen opetusoppia.

IVAR THORÉN: **Barn och uppsatsskrivning.** Några råd beträffande sättet att planlägga uppsatsskrivningen på det lägre skolestadiet. C. W. K. Gleerups förlag. Lund 1947. 58 s.

Ainekirjoituksen opetuksen suunnittelemista käsittelevä kirja herättää äidinkielen opettajassa erikoista mielenkiintoa. On ikävä kyllä asianlaita niin, että ainekirjoituksen opettamisessa ei useimmiten ole mitään suunnitelmaa. Oppikirjoista ja metodisista ohjeista ei ole paljonkaan apua opettajalle, joka pyrkii saamaan tähänkin äidinkielen opetuksen alaan jotain systeemiä ja metodia. Tosin oppilaiden kirjoitustaito hyvin suuresti riippuu heidän yleisestä kehityksestään ja lahjakkuudestaan; paraskaan opetus ei voi saada heikkoälyistä oppilasta kirjoittamaan järkeviä aineita. Mutta esim. ylioppilaskokelaiden suorituksista saattaa päätellä, että opettaja pystyy vaikuttamaan niihin edullisesti muussakin suhteessa kuin pelkästään kielen kannalta.

Siitä, kuinka ainekirjoitusta todella voidaan *opettaa* jo keskikouluasteella, saa Ivar Thorénin kirjasta varsin hyödyllisiä ohjeita. Olematta kaavamainen ja liian sidonnainen tai toisaalta yksipuolisesti vapautta suosiva tämä teos antaa ennen kaikkea herätteitä, joiden avulla opetus voidaan saada kehittäväksi ja hauskaksi.

Ensimmäinen asia oppikoulun opettajalle saadessaan alimmalla luokalla oppilaiden kirjoitusharjoitukset johtoonsa on nojautuminen heidän luontaiseen kertomishaluunsa ja -iloonsa, joka ensin saa purkautua suullisina esityksinä. Ennen pitkää keskitetään kertominen *yhteen* tai muutamaaan harvaan aiheeseen, josta usealla on kerrottavaa (esim. Kun kaupunki jäi ilman sähkövaloa). Arvosteltaessa ei kiinnitetä huomiota kieleen, vaan kysytään: »Mikä oli mielenkiintoista? Mistä haluaisimme kuulla lisää?» Mutta sellaisesta ei pidä kerrottaa, mikä on tuttua kaikille (esim. Kouluretki). Huomataan runsaiden yksityisseikkojen esittämisen, jännityksen ylläpitämisen, selvyuden merkitys. Kirjoittamiseen siirryttäessä on sitten tärkeintä suullisen esityksen raikkauden ja spontaanisuuden säilyttäminen. »Kielivirheisiin» ei kiinnitetä paljon huomiota. Otsikon suggestiivisuus on tärkeä (Sitä päivää en milloinkaan unohda, En ole koskaan niin pelännyt, Sitä en tee toista kertaa). Jo toisena vuonna sopii antaa kertomuksia, jotka lähenevät työnkuvauksia (Kun autoin puutarhassa, Mitä tehtäviä äidillä on, Mitä tiedän isäni työstä). Aikaisella asteella sopivat myös haastatteluun perustuvat aiheet (Isoisä kertoo kouluajastaan, Isoäiti kertoo lapsuutensa jouluisista). Hyviä aineita tuottavat edelleen esim. sellaiset aiheet kuin Kertomuksia pikkuveljistäni, Koirani, Eräs kuvasarja. On myös lapsia, jotka kirjoittavat mielellään ja onnistuneesti mielikuvitusaiheista (Muuttolintu kertoo, Kaksi kissaa keskustelelee ihmisistä).

Vähitellen ohjataan varovasti huomaamaan, että puhutussa kielessä on heikkouksia, joita kirjoitus pyrkii välttämään: joutavaa monisanaisuutta, kömpelöjä johdantoja ja siirtymiä, ajatushyppäyksiä ja muita epäloogillisuuksia, huonosti valittuja sanoja jne. Esim. kolmantena vuonna

on sopivaa kerran pari yhteisesti luokan tauluun korjata kertomus, joka liiaksi noudattaa puhuttua sanaa, ja näin yksityiskohtaisesti tutkia puheen ja kirjoituksen eroa. Voidaan esim. tarkastaa millaisen asun sama kertomus saisi kirjeenä, vieläpä, jos luokka on hyvin pystyvä, sepittää siitä normaali-proosaa noudattava sanomalehtiuutinen.

Ainekirjoituksen opetuksessa tulee myös aina olla malleja, mihin viitata. Sellaisia saadaan lukukirjasta, oppikirjoista ja toverien aineista. Hyödyllistä voi myös olla viitata kirjoittajien omiin aiempiin suorituksiin, varsinkin jos sama aihe joutuu uudestaan käsiteltäväksi. Oman edistymisen toteaminen voi olla hyvin kannustavaa. Koska ainekirjoitus helposti tuntuu todellisuudelle vieraalta harjoittelulta harjoittelun vuoksi, on syytä koettaa saada siihen elämänläheisyyttä esim. kollektiivisen työskentelyn avulla: luokalle annetaan yhteistehtäväksi jonkin aihepiirin käsittely, esim. joulun. Jakamalla oppilaille 10—15 tehtävää, jotka käsittelevät tätä aihetta eri puolilta, saadaan aikaan joulua koskeva kirja. Muita sopivia aihepiirejä ovat esim. Kcsäloma, Eläinkertomuksia, Kertomuksia pikkulapsista, Kirja kirjoista, Merkillisiä elämyksiä, Entisajan kouluelämää (haastattelujen perusteella). Keskikoulun viimeisellä luokalla oppilaiden pitäisi olla kypsiä kirjoittamaan yhteisesti esim. seuraavista aiheista: Eräs kaupunginosa, Eräs kaupunki, Kotiseutumme. Samoin voidaan käsitellä ei reaaliainoiden asioita: Jokin valtio, vesistö, maantieteellinen alue, Vuorityö, Öljy, Vehnä ja maissi, Puuvilla, Autot ja autoteollisuus, Filmi, Edison, Kauppa ja merenkulku, Amerikan väestö, Intiaanit, Amerikan löytö, Kuinka maatumme hallitaan.

Reproduktioharjoituksilla on tuskin arvoa, jolleivät oppilaat saa verata kirjoitustaan kohta kohdalta alkuperäiseen tekstiin. Tässä yhteydessä on mielenkiintoista ja hyödyllistä, että opettaja koostaa oppilaiden aineista sekä originaalista tekstin, jossa on runsaasti sanonnan toisintoja. Näistä oppilaiden on kunkin valittava ne, jotka heistä ovat parhaita, ja näin muodostettava paras lukutapa. Tällä tavoin heidän sananvalintakykynsä varmistuu. Tyyli- ja keuhon kehittämiseksi voidaan myös kirjallisuuden tekstiä käyttää samantapaisiin »sanantapailu»-harjoituksiin. Vielä tärkeämpää on toisenlainen referaattitekniikan harjoittaminen: normaali-proosatekstien jäsentely muodostamalla kysymyksiä tai otsikkoja, joiden avulla saadaan kokoon kappaleen olennainen sisältö. Koko kouluajana on harjoiteltava proosaesityksen referointia kymmenkunnalla virkkeellä, niin että esim. jokin lukukirjan kappale supistuu noin kymmenenteen osaan alkuperäisestä koostaan.

Varsinaisen ainekirjoituksen kanssa käsi kädessä käyvät tyyliharjoitukset. Niissäkin pitäisi noudattaa suunnitelmaa, joka ottaa huomioon virhetyyppien esiintymis- ja vaikeusasteen sekä käsittelee asian kerrallaan. On alettava virkkeenrakentamisesta ja ennen muuta opetettava tärkeimmän välimerkin, pisteen, käyttö. Sen jälkeen huomio kohdistetaan yhteysvirheisiin harjoittaen siirtymä- ja yhteysilmausten käyttöä, s.o. sellaisten kuin *sen jälkeen, sitten, vähän myöhemmin, samana päivänä, sen tähden, tämän johdosta, siitä syystä* jne. Yhteisesti tutkitaan, miten lukukirjan kirjoittajat ovat saaneet aikaan hyvän yhteyden virkkeidensä välille. Oppilaiden aineista saa helposti asiaa valaisevia huomioita. He

saattavat aluksi kirjoittaa kieltä, jossa on kuin hypättävä virkkeestä toiseen. Tämän jälkeen on hyvä harjoittaa yhtenäisen luettavan tekstin muodostamista esityksestä, jossa asiat on vain lueteltu taulukkomaisesti peräkkäin rakenteeltaan aivan samanlaisin virkkein.

Tekijä on lopuksi omistanut perusteellista huomiota kuvailun harjoittelulle, johon sopii ryhtyä pian ensimmäisten elämysaineiden ja referaattitehtävien jälkeen. Tarkastellaan kirjojen tarjoamia esikuvia kiinnittäen huomiota havaintojen runsauteen ja kielen vaihtelevuuteen. Oppilaat pannaan sen jälkeen omien huomioiden perusteella kuvaamaan esim. kuinka kissa käyttäytyy herätessään, luuta syövä koira tullessaan häirityksi, miltä puutarhassa näyttää ensimmäisen hallayön jälkeen. Hyvin mielenkiintoinen harjoitustapa on kuvausarvoitusten laatiminen: toverit saavat arvata, mitä eläintä, kasvia, rakennusta, taideteosta, henkilöä jne. luokalla luettu kuvaus tarkoittaa. Johtavana näkökohtana pidetään harjoituksissa sanavaraston kartuttamista; omintakeista ilmeikästä sanontaa pidetään erikoisena ansiona.

Erittäin arvokkaita ovat aineet, jotka perustuvat pitkän ajan kuluessa tehtäviin huomioihin (esim. Sää viikon aikana, Muuttolinnuista kuukauden aikana tehtyjä huomioita, Talon rakentaminen). Viimeisellä luokalla pystyy ainakin osa oppilaista kirjoittamaan aineita, jotka ovat osittain selvittelyn laatuista (»tutkielman» tapaisia: Mitä hyötyä on uimataidosta, Kuinka sisarukset voivat kasvattaa toisiaan, Pojat ja taloustoimet, Millainen hyvän asunnon tulee olla). Kahdella ylimmällä luokalla on erittäin sopivaa ottaa aiheita sanomalehdenluvusta, jonka pitäisi kuulua äidin-kielen opetukseen (selostetaan kirjoituksia, tehdään havaintoja lehden e- osastoista). Lahjakkaimmat voivat mielellään kirjoittaa kirjallisuus-aiheistakin (esim. Nuoria sankareita Vänrikki Stoolin tarinoissa).

E. A. Saarimaa.